

HASAN BAHAR, *Demirçağında Konya ve Çevresi*, Selçuk Üniversitesi'ni Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya 1999, 94 sayfa, 4 tablo, renkli fotoğraflar ve çizimlerden oluşan 50 levha ile 1 harita.

Bu yazıda tanıtılan kitap, yazarın belirttiği üzere "Orta Anadolu'nun güney kesimlerinin Demir Çağı'ndaki problemlerine çözüm arama ihtiyacından kaynaklanmıştır" ve Önsöz, I. Bölgenin Coğrafyası, II. Demirçağında Bölgenin Siyasal Durumu, III. Demirçağı Yerleşmeleri, IV. Sonuç, Katalog, Kaynakça ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Bölgenin Coğrafyası başlıklı I. Bölüm'ün **A. Fiziki Durum** başlıklı altbölümünde Türkiye'nin en geniş yüzölçümüne sahip illerinden biri olan Konya'da yapılmış bu araştırmada, çalışma alanının sınırlarının oldukça geniş olduğu, ilin batısının antik Phrygia Pararoes, merkezi ovalık bölgesinin antik Lykonía, doğu kesiminde Ereğli ve çevresinin antik Tyana ve Hupışna, güney dağlık bölgenin antik Isaura ve Doğu Pisidia, Cihanbeyli, Kulu, Çeltik ve Yunak gibi ilçelerin yer aldığı kuzey kesiminin antik Galatia ve Büyük Phrygia'nın sınırları içinde bulunduğunu belirtmiş ve ayrıca bu bölge ile kesimlerin fiziki coğrafyası üzerinde durulmuştur. **B. Tarihi Coğrafya** başlıklı altbölümde ise yukarıda belirtilen antik İÖ 2. Binyılı ve 1. Binyılı bölgeleri üzerinde daha geniş bilgiler verilmiştir.

Demirçağında Bölgenin Siyasal Durumu başlıklı II. Bölüm'de yazar, Doğu ve Batı'nın antik kaynaklarından faydalanarak bölgenin Demir Çağı'ndaki siyasal durumunun bir portresini çizmeye çalışmıştır. Bu bölümde Assur kaynaklarından bilinen klasik bilgiler tekrarlanmış, İvriz ve Kızıldağ anıtlarında kültürel olarak kendini gösteren etkilerin, İÖ 738 yılında III. Tiglatpileser'in Orta Anadolu'ya yaptığı bir seferin sonunda Konya ve çevresinin Assur etkisine girmesi ile oluştuğu belirtilmiştir.

Bu bölümde "Sakarya vadisinde Gordion, Kızılırmak havzasında Alaca Höyük, Kalehisar ve Pazarlı, Niğde-Bor yakınlarında Tyana (Kemerhisar), güneyde Antalya-Elmalı ve Orta-Batı Anadolu'da Midas Kenti ve Yazılıkaya gibi bazı yerleşmelerin önemli Phryg merkezleri" olduğu belirtilmektedir. Yazarın yukarıdaki cümlede vurgulamış olduğu yerleşmelerden yalnızca Gordion ile Midas Kenti Phrygia bölgesinde yer almaktadır. Alaca Höyük, Kalehisar ve Pazarlı, Kızılırmak kavsii içinde yer alan diğer yerleşmeler olan Boğazköy, Maşat Höyük, Alishar Höyük, Çadır Höyük, Eskiyyapar, Kerkenez Dağı ve Akalan Kalesi (Pteria?) gibi merkezlerle özellikle boya bezekli çanak-çömlekte büyük benzerliklere sahiptir. Ancak yazarın niçin Alaca Höyük, Kalehisar ve Pazarlı'yı söz konusu bu yerleşmelerden ayrı tutup değerlendirdiği açık olarak anlaşılmamaktadır. Büyük olasılıkla yazar, Alaca Höyük, Kalehisar ve Pazarlı'yı, bu yerleşmelerdeki Phryg yazıtları nedeniyle önemli Phryg yerleşmeleri olarak nitelemiş olmalıdır. Ancak, söz konusu bu yerleşmelerden başka Boğazköy, Kemerhisar-Tyana, Göllüdağ, Ergili-Daskyleion ve bilinenlerin en uzun olan Göynük-Germanos yazıtları, Phryg yazıtlarının oldukça geniş bir alana yayılmış olduğunu göstermektedir. Söz konusu bu yazıtlar büyük olasılıkla Phryg halkının yaşadığı bölgelerden çok Phryg Krallığı'nın veya Phryg kültürünün (Bu yazıtlardan bir kısmının Phryg krallığının yıkılmasından sonraki döneme ait olduğu düşünülmektedir) yayılım alanını yansıtmaktadır.

Antik Batı kaynaklarında Kapadokya, Doğu kaynaklarında ise Tabal ve Kaşku olarak anılan Kızılırmak kavsii içinde yer alan yerleşmelerin Phryg yerleşmeleri olarak nitelendirilmesinin günümüz bilgileri ışığında çok doğru bir yaklaşım olmadığı açıktır. Son zamanlarda kimi yayınlarda ortaya atılan Kızılırmak kavsii için Doğu Phrygia, buradaki yerleşmelerde ele geçmiş boya

bezekli çanak-çömleği de Doğu Phryg keramiği olarak nitelendirme girişimi hiçbir tarihi kaynak ile arkeolojik veriye dayanmayan ve sağlam temellere oturmayan bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Phrygler'e mal edilmek istenen bu tür çanak-çömlek günümüzdeki arkeolojik verilere göre batıda Midas Kenti ve Gordion, güneyde Toros Dağları, kuzeyde Sinop, İkiztepe ve Akalan Kalesi, kuzeydoğuda Mesudiye yöresi ile Bayburt, doğuda Sivas ilinin doğusu ve güneydoğuda Havuzköy ile Elbistan-Karahöyük'e kadar geniş bir alana yayılmış ve kendi içinde bu kadar geniş bir yayılım alanı bulduğu için doğal olarak çeşitli stiller barındırmış bir çanak-çömlek grubudur. Bu çanak-çömlek grubuna zorlama olduğu hissedilen etnik bir isim vermektense, kaynak bölgesinden dolayı **Orta Anadolu Demir Çağı Boya Bezekli Çanak Çömleği** denmesi görüşü son yıllarda ağırlık kazanmaktadır. Yazarın ise, söz konusu bu tartışmalı görüşleri ve terimleri benimseyip kullanmış olması bölge kültürünün yorumlanmasında güçlüklereden nenden olmuştur.

Demirçığ Yerleşmeleri başlıklı III. Bölüm'ün A. Anıtlar altbaşlıklı altbölümde yazar Kızıl-dağ Anıtı, İvriz Kabartması, Ermenek Kaya Anıtı, Merdiven Gediği ve Dibektaş Yaylası Kutsal Alanı gibi önceden bilinenlerin yanısıra, kendisinin saptamış olduğu Papazlar Yaylası Anıtı ve Balkayalar Anıtı'nı tanıtmaktadır. Bu altbölümün sonunda ise anıtların genel bir değerlendirilmesi yapılarak, söz konusu bu anıtların yapım amaçları ve işlevleri ile çevre kültürlerin etkileri hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu bölümün B. Höyükler altbaşlıklı diğer altbölümünde ise yazar, yine önceden bilinen Sızma, Çavuş Höyük, Kıcıkışla, Ali Tepesi, Alaattin Tepesi, Seydişehir Höyük, Eldeş (Nodalar) Höyük, Ertuğrul Höyük, Hatip Kale, Hatunsaray (Zoldra Höyük), Zoldere (Lystra) gibi eski yerleşmelerin yanında, Mahmut Hisarı, Kaleköy Kalesi, Şarampol Tepe, Boğazkent, Kavganın Höyük (Karga Höyük), Şuhut (Çobankaya), Yabaltık (Yoğabaltık), Aşağı Çiğil, Keleköy (Eskiköy), Samıt Höyük, Karasevinç, Atlantı Karatepe, Gümüşlü Höyük, İmircik Höyük, Cihangir Höyük, Büyük Höyük, Kökez Höyük, Kızılsık, Çebişli Höyük II, Doğanhisar Karahöyük, Dedenin (Dede-Konuklar) Höyük, Çeşmelisebil, Kuyulusebil, Camel Höyük, Sarayönü Kartepe, İbrahim Dede Höyük, Başhöyük, Pazar Höyük, Ladik Höyük, Kurşunlu Kale, Konar, Çaltı Karahöyük, Doğu Güvenç, Aydınçavuş, Mula gibi çok sayıda eski yerleşmeyi de arkeoloji dünyasında tanıtmış ve bunlardan topladığı buluntular hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bu bölümde yazar özellikle, kazısı 1941 yılında gerçekleştirilmiş bulunan ancak yayını çok yetersiz olarak yapılmış ve bugün Konya şehir merkezi içinde kalmış olan Alaattin Tepesi çanak-çömleğinin E. Akurgal'ın da daha önce belirttiği gibi, Gordion çanak-çömleği ile olan benzerliğini tekrarlamıştır. Yazar bu altbölümde Alaattin Tepe çanak-çömleğinin Kızılırmak kavsi ile ilişkilerini değerlendirirken Kızılırmak kavsi için Doğu Phrygia terimini kullanmıştır. Yazarın bu bölümde tartışmalı bir terimi ve görüşü kullanarak değerlendirme yapmış olduğu görülmektedir.

Sonuç Bölümü 'nde yazar Konya ili sınırları içinde ele geçmiş çanak-çömleği 1. Tek Renklerle ve 2. Boyalı olmak üzere 2 ana gruba ayırmaktadır. 1. Tek Renklerle grubunda a. Gri Keramik ve b. Kahverengi Kaplar altbaşlıkları bulunmaktadır. Burada bir terminoloji tutarsızlığı açıkça görülmektedir. a. grubu Gri Keramik olarak adlandırılmışken, b. grubunun Kahverengi Kaplar olarak adlandırılmış olması yani bir grup için Keramik diğer bir grup için ise Kaplar teriminin kullanılmış olması belli bir yöntem ve terminolojiye göre yazılması gereken bilimsel bir eser için uygun düşmemektedir. Yazar ayrıca bu altbölümde söz konusu bu her iki grubun yayılım alanı üzerinde durmuştur.

2. Boyalı grubunda yine bir terminoloji sorunu karşımıza çıkmaktadır. Yazar boyalı terimiyle büyük olasılıkla boya bezekli çanak-çömleği ifade etmek istemiştir. Ancak boyalı teriminin boya bezek tekniğini ifade etmediği açıktır. Çünkü bir çanak-çömleğin yüzeyinin boyanması o çanak-çömlek üzerine bezeme yapıldığı anlamına gelmemektedir. Boyalı grubunu 4 alt-

gruba ayıran yazar bunları, a. Alişar IV gölge görüntülü hayvan bezemeliler, b. Gordion çizgisel hayvan görüntülü bezemeliler, c. Bitki ve kuş bezemeliler ve d. Geometrik bezemeliler olarak gruplamıştır.

Bu altbölümde Konya gibi Demir Çağı kökeni ve kültürü güçlü bir bölgenin boya bezekli çanak-çömleğinin sınıflandırılmasında hatalar yapılmış olduğu açıkça görülmektedir. Öncelikle İÖ 850-550/500 yılları arasında yaşamış olan söz konusu çanak-çömleğin tek bir dönem gibi ele alınıp, incelenmiş olması çok doğru bir tutum değildir. Bu çanak-çömleğin öncelikle tarihsel gelişim sürecine (Erken, Orta ve Geç Demir Çağları) göre- ki bu gelişim süreci E. Akurgal ve G.K. Sams tarafından başarıyla kurgulanmıştır- ayrılması, daha sonra da çanak-çömleğin Konya ili ve Anadolu'daki yayılımının saptanması daha doğru olabilirdi.

Yazar bu altbölümde Alişar IV gölge görüntülü hayvan bezemelerinin bölgede yaygın olmadığını belirtmektedir. Gerçekte Kızılırmak kavsı içi ve güneyindeki Demir Çağı yerleşmelerinde yaygın olan bu gruba ait atölyelerin Kızılırmak kavsı içinde bulunması nedeniyle Gordion ve Alaaatin Tepe'de görülen az sayıdaki örnekler büyük olasılıkla ithaldir. Gordion çizgisel hayvan görüntülü bezemeliler adlı grubun başlığından anlaşılacağı üzere Gordion'la benzerlikler gösterdiğini belirten yazar, Alaaatin Tepe'nin yanısıra Seydişehir Höyük'te de benzer bir grubun bulunduğunu belirtmektedir.

Yazarın bitki ve kuş bezemeliler olarak ayırdığı grup ise, gerçekte hem Alişar IV gölge görüntülü hayvan bezemeliler hem de Gordion çizgisel görüntülü hayvan bezemeliler gruplarında görülen öğelerdir ve ayrı bir grup olarak değerlendirilmesi çok doğru değildir. Bu örneklerin pekçoğu Demir Çağı'nda figürlü kompozisyonlar içinde tamamlayıcı öge olarak kullanılmıştır. Bunlara ek olarak geometrik bezemeliler grubundan da yazar tek merkezli daireler, zigzaglar, dalga motifi, paralel bantlar, dama tahtası, kelebek, kum saati, içleri taralı üçgen, ışın ve şevron gibi geometrik motifler görüldüğü belirtilmesine karşın, bunların figürlü ve bitkisel kompozisyonlarda tamamlayıcı öge olarak kullanılmış olduğunu ya da kendi aralarında geometrik kompozisyonlar oluşturduğunu belirtmemiştir.

Sonuç olarak, arkeoloji dünyasına en son Hitit kaya anıtının (Hatip-Kurunta Anıtı) keşfi ile büyük katkı sağlayan ve iyi bir araştırmacı olarak bilinen yazarın biraz aceleye geldiği gözlenen kitabı, Konya ili Demir Çağı ile ilgili bir katalog çalışması niteliğindedir. Metin içinde yer alan ve sayısı 200'lere yaklaşan yazım hataları kitaba fazla özen gösterilmediği kanısını uyandırmaktadır.

ŞEVKET DÖNMEZ

